

Terezínská iniciativa 105

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 2021

Osvětím

(ilustrační foto M. Stránského)

Tradiční Tereziánská tryzna bude letos až v září

V důsledku stále špatné epidemiologické situace způsobené pandemií onemocnění covid-19 nemůže ani v letošním roce tradiční pietní akce Tereziánská tryzna, konaná každoročně vždy třetí neděli v květnu, proběhnout v řádném termínu a bude přesunuta na podzim. O novém datu konání rozhodl ředitel Památníku Terezín Jan Roubínek, bude jím neděle 5. září.

TEREZÍN - „*Od loňského 11. března, kdy se naše brány uzavřely pro veřejnost poprvé, jsme měli až dodnes z celkem 380 dní otevřeno pouhých 170 dní. Jelikož významnou část našeho rozpočtu tvoří příjmy ze vstupného, je zřejmé, že bychom bez pomoci zřizovatele – Ministerstva kultury ČR nemohli nadále existovat. Za to mu patří náš veliký dík. Naše objekty a další služby na ně navazující se snažíme návštěvníkům, často z řad tuzemských škol, zpřístupnit na internetu. Na našich webových stránkách je zdarma k dispozici virtuální model všech objektů Památníku Terezín, který využíváme jako podklad pro virtuální prohlídky. Naše vzdělávací oddělení nad rámec prohlídek nabízí školám také přednášky a workshopy, které mohou využít pro svou distanční výuku,*“ uvádí Stanislav Lada, vedoucí oddělení vnějších vztahů a marketingu.

Negativní vliv má pak uzavření Památníku také samozřejmě na plánované vzpomínkové akce a výstavy. V loňském roce byla zrušena ústřední vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce Tereziánská tryzna, uctění památky bylo jen ve formě tichého položení květin vždy jedním zástupcem za pořadatele. Bez náhrady byla v loňském roce zrušena pietní akce Jom ha-šoa – veřejné čtení jmen obětí holocaustu. Některé výstavy, i když byly v řádném termínu nainstalovány, prakticky nikdo neviděl, některé byly přesunuty na letošní rok, to se týká výstavy amerického výtvarníka a lékaře Marka Podwala s názvem Kadiš pro Dąbrowu Białostockou a výstavy Jiřího Sozanského Pevnost 1980. Obě výstavy byly v loňském roce připravené, byly k nim vytištěné už i katalogy.

Z programu pro letošní rok již byla v důsledku pandemie covidu-19 vyřazena tereziánská premiéra filmu Tereziánské stíny a zrušena bude opět také nadcházející pietní akce Jom ha-šoa. Tento den holocaustu a hrdinství si nicméně zástupci Památníku Terezín připomenou společně s Institutem Tereziánské iniciativy v rámci on-line Veřejného čtení jmen obětí holocaustu, které se konalo 8. dubna od 14 do 17 hodin.

„*U akcí, kde to jen trochu půjde, budeme realizovat on-line přenos. První naší akcí tohoto typu byla začátkem února vzpomínková akce Pocta Bedrníkovi o osobnosti Zdeňka Bořka – Dohalského. Záznamy budou k dispozici na YouTube kanálu Památníku Terezín. S výstavami počítáme v jejich plánovaném termínu, budou připraveny na znovuotevření, pouze u výstavy Vladimíra Noska, Marka Podwala a Jiřího Sozanského došlo k posunutí slavnostního zahájení na pozdější dobu, kdy již budou, jak pevně doufáme, omezení pro účast veřejnosti mírnější,*“ doplňuje Lada.

V důsledku stále nepříznivého vývoje epidemiologické situace způsobené šířením viru SARS-CoV-2 je dnes už také jisté, že v tradičním termínu třetí květnové neděle, tj. 16. května, nebude moci proběhnout ústřední vzpomínková akce k uctění obětí nacistické perzekuce Tereziánská tryzna ani v letošním roce. Ředitel Památníku Terezín Jan Roubínek k tomu uvádí: „*Tereziánská tryzna je nejvýznamnější vzpomínkovou akcí Památníku Terezín a koná se s výjimkou loňského roku každoročně již od roku 1946. Jak se blížil její letošní termín, který vychází na 16. května, a bylo zapotřebí začít s nutnými přípravami, stáli jsme opět před rozhodnutím, zdali je reálné, aby*

se akce mohla uskutečnit v takovém rozsahu, jak si podle svého významu zaslouží. A dospěli jsme k názoru, že to možné není. I pokud už bychom měli v květnu otevřeno, domníváme se, že by bylo v platnosti mnoho omezení, které by akci velmi limitovalo. A tak jsme se společně s dalšími spoluorganizátory rozhodli akci přesunout na náhradní termín.“

Organizátorům se nabízel září či říjen. 16. 9. 1945 se za účasti bývalých vězňů, pozůstalých, četných představitelů politického a veřejného života poválečného Československa (Milada Horáková, Jan Masaryk a další) a široké veřejnosti konal na Národním hřbitově tzv. Národní pohřeb. V říjnu si pak budeme připomínat 80. výročí zahájení systematické deportace Židů z území protektorátu do ghetta v Lodži a později do Terezína.

„*Nakonec jsme vybrali termín zářijový, konkrétně neděli 5. 9.,*“ doplňuje ředitel Roubínek a dodává: „*Nikdo z nás si to nepřeje, ale může se stát, že se situace po návratu dětí do škol opět zhorší, z tohoto důvodu jsme nechtěli s pořádáním čekat na pozdější dobu a rozhodli jsme se hned takto pro začátek září. Jde nám o to připomenout si památku obětí nacistické perzekuce v co nejtradičnějším formátu, bez velkých omezení, a domníváme se, že v tomto termínu to bude možné s větší pravděpodobností.*“

Jakkoli stávající epidemiologická opatření znesnadňují běžnou činnost,

pracovníci Památníku Terezín je přijímají s velkým respektem. Od začátku března probíhá mezi zaměstnanci pravidelné testování na covid-19, na všech pracovištích jsou dodržovány přísné hygienické podmínky. Zároveň se všichni snaží využívat změněnou

situaci k realizaci činností, na něž za běžného provozu nezbyvá prostor. Probíhá nadále digitalizace sbírek, práce na virtuálních prohlídkách, došlo k další fázi výměny střešní krytiny na tzv. dílenském dvoře, do finále spěje rekonstrukce nové ubytovny, započalo

se s projektem revitalizace zeleně a dalších činností. Přesto si i tady všichni přejí, aby se již déle než rok trvající krizi podařilo brzy překonat a navrátit se k víceméně normálnímu provozu.

*Mgr. Stanislav Lada
6. března 2021*

Program Tereziánské tryzny

- 9.50 – 10.00** Nástup čestné jednotky Hradní stráže a Ústřední hudby AČR na Národní hřbitov
- 10.00 – 10.40** Kladení věnců na Národním hřbitově
- 10.40 – 10.43** Hymna ČR
- 10.43 – 10.48** Vítání hostů – Jan Roubínek, ředitel Památníku Terezín
- 10.48 – 11.03** Hlavní projev – Pavel Rychetský, předseda Ústavního soudu ČR
- 11.03 – 11.08** Slovo pamětníka – Hanuš Hron, bývalý vězeň tereziánského ghetta
- 11.08 – 11.13** Křesťanská modlitba – litoměřický biskup
- 11.13 – 11.18** Židovská modlitba – Karol Efraim Sidon, vrchní zemský rabín
- 11.18 – 11.33** Giuseppe Verdi: Nabucco, sbor z 3. dějství opery – Děčínský pěvecký sbor
- 11.33 – 11.36** Závěr tryzny – Jan Roubínek, ředitel Památníku Terezín
- 11.36 – 11.40** Odnesení státní vlajky a odchod čestné jednotky Hradní stráže

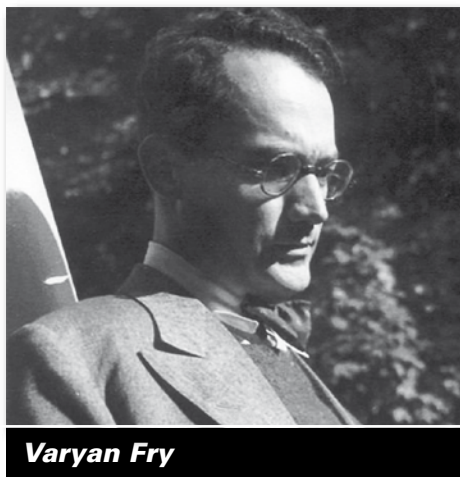
Ilustrační foto z Tereziánské tryzny 2017 – foto Radim Nytl

Ti, kdo zachraňovali

(volné pokračování z č. 94 a 97 našeho časopisu)

Michaela Vidláková

Americký novinář **Varyan Fry** (15. 10. 1907 – 13. 9. 1967) si mohl klidně a pohodlně žít v USA, kde se v New Yorku narodil v rodině manažera firmy na Wall Street, vystudoval Harvardskou univerzitu, měl zajímavé zaměstnání jako zahraniční korespondent časopisu *The Living Age*. Měl ty nejlepší předpoklady žít pohodlným životem. Jenže: v r. 1935 odjel na reportážní cestu do Berlína a stal se tam svědkem jednoho

Varyan Fry

brutálního davového protižidovského pogromu. Sám nebyl Žid, nicméně tato zkušenost ho vyburcovala a zcela mu změnila život. Snažil se nejprve přimět orgány v USA, aby zakročily a ohroženým a pronásledovaným Židům pomohly, psal články do *New York Times*, psal publikace pro *Asociaci pro mezinárodní politiku* i jinam, oslovoval politiky, ale neuspěl. Pustil se do toho tedy sám a s pomocí dalších osobností, mezi nimiž byli i Thomas Mann a Jan Masaryk, založil záchranný výbor *Emergency Rescue Committee (ERC)*, výbor, pro nějž postupně získal další pomocníky i finanční podporu. Pomáhala i první dáma USA Eleanor Rooseveltová.

Po invazi Němců do Francie odjel Fry jako zástupce ERC na území pod vládou ve Vichy, do Marseille, aby tam zorganizoval pomoc a útěk pro ohroženou skupinu vybraných asi 2000 osobností, literátů, umělců, politiků a různých antifašistů, mnoho z nich

židovského původu. Jelikož vichystický režim výjezdní povolení nevydával, odjet mohli pouze ti, kdo byli vybaveni cizími pasy a vízy. Fry byl vybaven asi 2000 americkými pasy, které začal vydávat podle seznamu, jenže brzy viděl, že těch ohrožených, zejména právě Židů, kteří potřebují pomoc, je daleko více. Fry se spolupracovníky se proto snažil zajistit co nejvíce uprchlíkům doklady a víza, a když došla zásoba legálních formulářů, pak i falešné. Přestože byl pod dohledem vichystického režimu, ukrýval často v pronajaté vile uprchlíky, dokud se je nepodařilo propašovat ven, buď v Marseille na lodi mířící na Martinik – francouzskou kolonii, odkud již bylo snazší se dostat dál. Dalším osobám organizovali přechod do Španělska a dál do neutrálního Portugalska, odkud lodě odjížděly po celou dobu bez větších potíží do USA. Pomoc fungovala především díky tomu, že se mu podařilo napojit se na ilegální tranzitní síť. Kromě toho velice nápomocný mu byl americký vicekonzul **Hiram Bingham**, který sám také vydal množství legálních i ilegálních víz. Další z pomocníků byla komise Unitářů pod vedením **Roberta Dextera**. Fryovy spolupracovníky tvořila hrstka dalších dobrovolníků, včetně Čecha **Karla Šternberka**. Neocenitelné služby jim poskytli i tehdejší československý konzul v Marseille **Vladimír Vochoč**, kterému se ve zmatku po porážce Francie podařilo udržet marseillský konzulát v chodu až do března 1941, aby pomohl československým uprchlíkům. V září 1941 byl Varyan Fry na nátlak vichystických orgánů odvolán zpět do USA. Pracoval potom dál jako novinář a publicista, psal knihy, vydával časopis, vyučoval, pracoval i ve filmu, byl velice plodným autorem. Přesto za vrcholný úspěch svého životní činnosti považoval své působení ve Francii.

Fry a jeho Výbor zachránil kolem 4000 lidí před takřka jistou smrtí. Jedna zajímavá ukázka jeho činnosti: Například Marka Chagalla, zadržného při

zátahu proti Židům, se Fryovi podařilo dostat z vazby, když zatelefonoval na prefekturu a pohrozil, že v amerických novinách se objeví, že jednoho z největších světových malířů zatkla francouzská policie. Jmenujme jen několik z takto zachráněných: Hannah Arendt, André Breton, Marc Chagall, Marcel Duchamp, Max Ernst, Lion Feuchtwanger, Leonard Frank, Hans Habe, Claude Lévi-Strauss, Alma Mahler, Bohuslav Martinů, Golo Mann, Heinrich Mann, Franz Werfel. Ale jak říká židovská moudrost: „Zachrániš-li jediného člověka, je to jako bys zachránil svět.“ Jeho zásluhy v tomto smyslu uznal i Stát Izrael a jmenoval Varyana Frye jako prvního Američana Spravedlivým mezi národy.

Zpracováno podle:

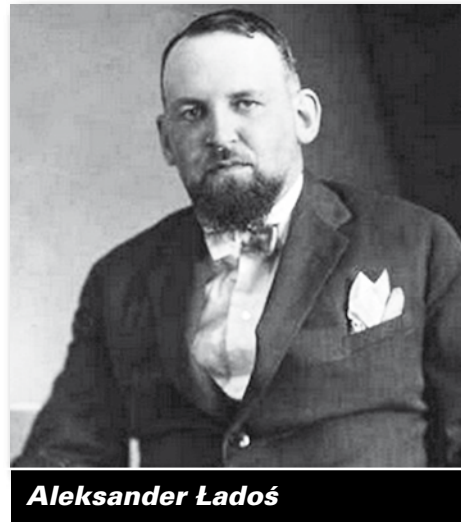
<https://www.aish.com/ho/p/The-Unlikely-Hero-who-Saved-Thousands-of-Jews.html>

https://en.wikipedia.org/wiki/Varyan_Fry

<https://www.jewishvirtuallibrary.org/varian-fry>

Ale nebyli to jen diplomaté z exotických zemí, i ze země našich nejbližších sousedů, z Polska, pocházeli diplomaté, kteří navzdory zákazu a potížím

Aleksander Ładoś

pomáhali židovským uprchlíkům. Z toho Polska, kde bylo tolik protizidovských, často velmi krutých akcí – ale odkud také pochází největší počet „Spravedlivých mezi národy“.

Nové dokumenty osvětlují záchranné úsilí polské exilové vlády během druhé světové války a činnost neúnavného velvyslance polské exilové vlády **Aleksandra Ładoše** ve Švýcarsku, který hrál klíčovou roli při organizaci pomocné operace. První akce obnášela 400 pasů, které byly zaslány Židům v Litvě, včetně polských Židů, aby mohli emigrovat do britské mandátní Palestiny. Více oficiálních pasů

Abraham Silberschein

vydat nemohli, neboť přes úsilí exilové vlády britská vláda, jak známo, Židům vstup do Palestiny nepovolovala. Aleksander Ładoš se dorozuměl s chilským velvyslanectvím v Římě, které vydalo pasy polským Židům, kteří byli v Itálii a Francii okupované nacisty. Ładoš také informoval předsedu polské exilové vlády, že do Švýcarska se snažily vstoupit tisíce židovských uprchlíků z Belgie, Francie a Nizozemska, švýcarské úřady jim však vstup odmítly. V některých případech byli uprchlíci předáni Němcům. Ładoš uvedl, že jménem polské vlády požádal švýcarské úřady, aby zabránily vracení polských Židů zpět přes hranice. „Myslím, že (Švýcaři) budou

souhlasit, pokud zajistíme, aby spojenci nechali uprchlíky vstoupit na jejich území nebo do kolonií a poskytnou prostředky, které by financovaly jejich dočasný pobyt ve Švýcarsku.“ Tyto snahy zapojit spojence, tj. hlavně USA, do záchranného úsilí však selhaly. Nezbylo než najít jinou možnost – a tou bylo především vydávání falešných latinskoamerických pasů, což smrtelně ohroženým Židům dávalo šanci dostat se z Evropy. Polský vicekonzul **Konstanty Rokicki** byl ten, kdo zapisoval falešná jména a další pole do falešných pasů, aby mohli Židé odejít. Toto úsilí o záchranu Židů probíhalo již v dubnu 1941, dva měsíce před tím, než Německo otevřelo východní frontu útokem na Sovětský svaz.

Ładoš vydal polské pasy i některým lidem, kteří nikdy nebyli polskými občany. Existují dva zajímavé příklady. Dr. Yosef Burg, který byl později jmenován ministrem izraelského kabinetu, přijel do Švýcarska v předvečer druhé světové války a nemohl opustit zemi, když vypukla válka. Byl německým občanem, ale jeho německý pas ztratil platnost. Polská diplomatická mise mu dala padělaný pas, který mu pomohl odejít do Francie, později do Španělska a Portugalska a poté se dostal do Palestiny. Dalším případem byl francouzský Žid Pierre Mendès France, který se později stal francouzským předsedou vlády. Když Francie padla do rukou Němcům, byl zadržen pro své

politické aktivity. Podařilo se mu uprchnout do Švýcarska, kde našel útočiště a dostal padělaný polský pas pod jiným jménem. To mu umožnilo odejít do Španělska, poté do Portugalska a nakonec do Británie, kde se připojil k francouzské exilové vládě.

Jedním z významných protagonistů v záchranném úsilí byl také **Abraham Silberschein**, bývalý člen polského parlamentu za polské sionisty, který byl zástupcem Světového židovského kongresu ve Švýcarsku. Polští diplomaté doufali, že vydání falešných pasů latinskoamerických zemí pomůže v tom smyslu, že pokud se Židé pod cizím jménem stanou státními příslušníky těchto zemí, budou nanejvýš drženi v zajateckých táborech až do konce války a uniknou hromadnému vraždění. Ujistili proto vlády zejména Paraguaye a Hondurasu, že pasy jsou určeny pouze pro záchranné účely a nebudou užity ke skutečné imigraci. Americké velvyslanectví podobný postup odmítlo, protože se obávalo, že vydání takovýchto záchranných pasů by nakonec mělo za následek, že by je němečtí agenti použili ke vstupu do země. (V čemž měli možná pravdu.) Každopádně bylo vydáno asi 10 000 falešných pasů. Je jen otázkou, kolik z nich se skutečně dostalo do rukou potřebných a skutečně pomohlo zachránit lidské životy. Část ale jistě ano.

Zpracováno podle:

<https://www.aish.com/ho/p/The-Polish-Diplomats-who-Saved-Jews.html>

Fotografie do pasů

Budeme lustrovat oběti holocaustu aneb končí holocaust za hranicemi Velké Prahy?!

Nejsem nejmladší, a od mých rozumných let mě zajímala minulost židovského osídlení mého rodného Prostějova. A po změně režimu jsem mohl doplňovat svou knihovnu o knihy s touto tematikou a jak také přibývala počítačová gramotnost, objevil jsem někdy v roce 2008 webové stránky holocaust.cz. A nepříjemně mě tehdy zaskočilo, že jsem zjistil, že tváře mají oběti holocaustu jen a jen z Prahy a z našeho města by se jména s podobenkou dala spočítat na prstech jedné ruky. Rozhodl jsem se, že tuto neblahou situaci pomohu změnit.

Ani si neumíte představit, jak jsem byl rád, když se v databázi ocitla fotografie prvního občana Prostějova, pana Oskara Grünwalda. Jeho fotku mi zapůjčila jeho dcera Larissa, která se našťastí zveřejnění fotografie dožila. Ostatně loni v prosinci oslavila v dobré psychické pohodě 100. narozeniny.

Začal jsem pátrat po dalších a dalších fotografiích a doplňoval jsem si technické vybavení, abych měl vše potřebné. Zavedl jsem si postup, že ze stránek www.holocaust.cz okopírují v jejich grafické podobě informace o té které osobě a připojím identifikovanou fotografii, k níž popřípadě doplním další informace, zdroj, kdo osobu identifikoval, adresu atd. Tak jsem od roku 2009 – *ano činím tak už dvanáctým rokem* – poslal ITI přes dvě stě identifikovaných fotografií. Nicméně zveřejněn jich byl pouhý zlomek a já se nakonec začal bránit. Počty zaslaných fotografií i těch zveřejněných mám v paměti a logicky uložené v PC

Pokud mi vůbec někdo odpověděl (už si nepamatuji všechna jména pracovníků, se kterými jsem si psal), fluktuace tam není z nejmenších (dozvěděl jsem se zhruba tyto důvody, proč to nejde: zásilka nepřišla) poslána znovu (fotografie je nekvalitní) libovolně tak adresát označoval i fotografie o velikosti 1 MB z profesionálního fotoateliéru. Vrcholem arogance a neochoty bylo, když mi odmítli zveřejnit scany fotografií z publikace, kterou vydal prostějovský Sokol s názvem *Svým nesmrtelným* v roce 1947. Bylo mi vysvětleno,

že musím doručit povolení autora, v tomto případě autorky, která už dávno odpočívá na zdejším hřbitově. Nabídl jsem, že donesu svolení nynější sokolské jednoty, která sídlí ve stále stejné Sokolovně. Marně. Totální nezájem. Toto nestačilo. Prostě je nezajímalo, že oběti holocaustu, uvedené v této publikaci, v databázi www.holocaust.cz fotku mít nebudou. Další důvod byla kombinace těchto důvodů a pak ještě „jiné“ důvody. Tato vysvětlivka mi měla dostačovat.

Jsem z Hané, kde jsou lidé poměrně rozvláční, ale mne už jímá vztek. Snažil jsem se bojovat prostřednictvím různých institucí. Oslovil jsem několikrát pana Tomáše Krause z FŽO, moderátorce ČRo paní Zitě Senkové, která s ním vede co týden rozhovor *Jak to vidí* jsem psal asi 3x. Jediným výsledkem bylo, že jsem dostal kontakty na nově zvolenou správní radu ITI, kam jsem napsal také, což je poměrně čerstvá záležitost. I paní ředitelce jsem psal mnohokrát. Navíc, když jsem si procházel stránky pozorně a dal do filtru různá okresní města moravská či česká, tak jsem zjistil, že z některých měst tam ke jménům obětí není dodnes ani fotečka. Domnívám se tedy, a mé domněnky nemá kdo vyvrátit, že ITI zajímají jen oběti z Prahy. Ostatně nasvědčovala tomu i ta skutečnost, kterou uvedu i v příloze k mému textu. Příkládám fotografii z Prostějova, která byla několikrát odmítnuta pro údajnou nekvalitu. A přitom ona paní z fotografie tam žádnou jinou fotku nemá. Dcery ano.

A naproti tomu přikládám fotografii, která byla, ač úděsné kvality – zveřejněna. To, že patří pražskému občanovi jistě není náhoda.

Nyní se mi podařilo získat konvolut fotografií a mohl bych je posílat. Nicméně mi paní Štěpková napsala, ať zatím počkám. To bylo v lednu a nyní píšeme duben... Čas v ITI plyne jinak, než kdekoli jinde.

Popravdě řečeno, zmíněné dámy v ITI se zahleděním do své složité práce a počtem projektů už nezabývají hrůznou skutečností. Mnoho rodin nejen z našeho města bylo vyhlazeno tak, že nezůstala jediná fotografie. Z mnoha nějaká momentka. Ale trvat na dokonalé kvalitě u lidí, kteří byli vyvražděni a byla by to jejich jediná připomínka? To mi tedy nejde do hlavy...

V této instituci mám už tragickou pověst stěžovatele ze vzdálené gubernie, s čímž jsem se už smířil. Popravdě, nejelegantnější řešení by bylo, kdyby mi umožnili možnost vkládat identifikované fotografie on-line. Ani na tuto možnost jsem nedostal odpověď.

Ale nejen čtenářům tohoto periodika kladu znovu tyto otázky:

Je oběť holocaustu mimopražská méně významná než ta pražská?

Proč v databázi nepřibývají oběti holocaustu i z jiných měst?

Proč lustruje aparát ITI zaslané identifikované fotografie?!

Váží si aparát ITI práce dobrovolníků, kteří jim už tucet let posílají identifikované fotografie?

Ivan Čech, Prostějov

Popisky k fotografiím:

Foto 1: MUDr. Josef Bachner,

narozen 18. 11. 1902.

Poslední bydliště před deportací: Praha XII.

Transport Cc, č. 562 (20. 11. 1942, Praha -> Terezín).

Transport Dm, č. 3397 (06. 09. 1943, Terezín -> Osvětim). Zahynul.

Zdroj: ZA Opava, SOkA Prostějov, fond Okresní úřad Prostějov – Žádosti o pas,

bydliště v době protektorátu, Švabinského 16, Prostějov.

Foto 2: Bergerovy, 1939

Foto 3: Josef Friess

Dopis čtenáře

V některé z vašich publikací se objevil článek, obsahující biografii Karla Ančerla s uvedením Wikipedie jako zdroje. (Časopis TI č. 101 – pozn. redakce.) Dovolte, abych opravil některé nepřesnosti.

Karel Ančerl nikdy neprošel pochodem smrti ve Frýdlantu. Je to dezinformace, která vznikla pravděpodobně záměnou s místním názvem Friedland (Mioszów), což byl pracovní lágr v Polsku, kde se Ančerl v květnu 1945 dočkal osvobození Rudou armádou (např. spolu s Felixem Kolmerem).

A dále: Karel Ančerl nikdy nebyl emigrant, odešel do Kanady legálně v roce 1968 na základě umělecké smlouvy. Ještě v roce 1969 v červnu dirigoval v Praze na festivalu Pražské jaro. Jiná věc je, že se po roce 1969 už bál sem vracet, obával se totiž, že by ho tehdejší čs. úřady nepustily zpět do Kanady, kde měl nasmlouvané další koncerty (mj. s New York Philharmonic Orchestra apod.). To, že se na něho ani tehdejší normalizační režim nedíval jako na emigranta, lze doložit dobovými pořady v rozhlasu, ohlasy v tisku apod., dokonce stále držel byt na Národní třídě. Teprve po jeho smrti

v roce 1973 vyvstala otázka dalšího pobytu jeho rodiny v Kanadě. Paní Hana Ančerlová žádala o prodloužení pobytu a posléze o vystěhovalecký pas, ale tehdejší Správa pasů MV ČSSR její žádost odmítla a naopak všichni členové rodiny (paní Hana a synové Jiří a Ivan) byli odsouzeni za nelegální opuštění republiky k 18 měsícům vězení a propadnutí majetku. Ke všem zmíněným faktům existuje archivní dokumentace. Na Wikipedii bohužel nelze vždy spoléhat.

Zabývám se spolu s Maximilianou Ančerlovou, vnučkou Karla Ančerla, přípravou dokumentárního filmu a publikací Ančerlových dochovaných korespondencí. V rámci této přípravy jsme objevili řadu dosud neznámých dokumentů z jeho života.

S pozdravem

Ivan Bierhanzl % ARIS
(Analog Remaster
Instant Studio)

Poslední ghetto

Nakladatelství Oxford University Press vydalo (v angličtině) na začátku roku české historičce Anně Hájkové knihu o fungování vězeňské společnosti v terezínském ghettu.

Název publikace, s podtitulem Každodenní historie Terezína, odkazuje k tomu, že Terezín byl osvobozen v noci z 8. na 9. května 1945 jako poslední židovské ghetto v Evropě.

MAX M. LIVNI: VZPOMÍNKY

1. KOŘENY

Rodina mého otce – Liebenovi – žila v Praze po dlouhý čas. Moji předci se nazývali „Menaker“ – to je hebrejský název pro muže, který odstraní nekožer části masa. Toto jméno se ještě objevuje v hebrejských nápisech na náhrobních kamelech mého dědečka a mého strýce Salomona („Maniho“) na židovském hřbitově na pražských Olšanech. Jedna z rodinných legend vypráví, že naši předci byli císařovnou Marií Terezií vyhnáni z Prahy spolu s ostatními Židy a byli přesídleni do vesnice zvané Lieben. Po smrti císařovny její syn Josef II. dovolil Židům vrátit se do Prahy a při této příležitosti obdrželi německá příjmení – v tomto případě „Lieben“ podle vesnice, ze které pocházeli.

Tato víska, v češtině Libeň, je dnes částí Prahy. (Pátrání po bývalém židovském hřbitově v Libni je marné – byl zničen během komunistického režimu.)

Moje rodina byla přísně ortodoxní, a když jsem byl malý, byli jsme jednou z několika málo takto pobožných židovských rodin v Praze.

Můj rodokmen má jako první dokumentovaný záznam rok narození dědečka mé babičky Izaiáše Jeitelese v roce 1810. Můj dědeček Gabriel Lieben, který zemřel dřív, než jsem se narodil, vyráběl rukavice.

Moje matka, rozená Gruenbaumová, pocházela z podobně pobožné rodiny z okolí Schwabach–Fuerth–Nürnberg v Bavorsku. Počátky této rodinné větve spadají do roku 1783, ale její tradice sahají až do roku 1635. Pak jsou tu ještě zmínky z dřívější doby, podle kterých předkem, ze kterého celá rodina pochází, byl vykladač bible Rashi (1040–1105) z Troyes ve Francii.

Můj dědeček Abraham Gruenbaum vlastnil továrnu na výrobu zlatých fólií. Byl jedním ze zakladatelů „Agudat Israel“ a angažoval se v mnoha dalších oblastech židovského společenského života. V této souvislosti navštívil Palestinu nejméně dvakrát. Během své poslední pouti vážně onemocněl, byl léčen ve známé jeruzalémské nemocnici „Šaare Cedek“ slavným doktorem Wallachem a také dobře známou sestrou Selmou. Dědeček byl jedním ze zakladatelů této nemocnice. Zemřel a byl pochován na Olivetské hoře. Jeho potomci objevili tento hrob v roce 1967 po šestidenní válce. O dvě generace později se děti mého bratra Abrahama (pojmenovaného právě po tomto dědečkovi) narodily ve stejné nemocnici, byly ošetřovány stejným doktorem a sestřičkou. A jejich děti, dědečkova praprapravnoučata, se tu narodily také.

Oba páry mých prarodičů, kteří se předtím neznali, byli někdy v roce 1918 v Mariánských Lázních. Dojednavatel svatby se dozvěděl, že ta pražská rodina má syna, který se ještě neoženil, a rodina z Norimberku, že má neprovdanou dceru, a spojil tyto rodiny svazkem manželským. A tak se Dr. Evžen Lieben, tehdy dvaatřicetiletý, oženil 22. listopadu 1918 s Hannchen (Jana, „Hansi“) Gruenbaumovou. Svůj společný domov si našli v Praze.

Max Livni v roce 2014

Moji rodiče měli tři syny: Artura – Abrahama, narozeného v roce 1922, Rudolfa („Rudiho“) – Gabriela, narozeného roku 1924 a mě, Maxe – Mordechaje, narozeného roku 1926. Dle židovské tradice jsme měli vedle svých německých jmen ještě jména hebrejská, Artur a Rudi dle dědečku, já jsem byl pojmenovaný podle hrdiny svátku Purim, slaveného v témže roce týden po mém narození.

2. DĚTSTVÍ

Moje celá širší pražská rodina žila na Starém Městě. Babička Ernestine (Tina), rozená Jeitelesová, její tři synové, dcera a jejich rodiny s celkem dvanácti dětmi, pak tu byli dva babiččini bratři a sedm sestřenic žijících též v Praze a jejich rodiny. Byl to docela rozsáhlý klan, celkem nějakých 50 osob. A všichni žili na místech vzdálených maximálně 10 minut chůze od sebe – mělo to samozřejmě svůj důvod – aby bylo možno chodit o Sabatu a svátcích pěšky

do synagogy. „Synagoga“ je v tomhle případě přehnané slovo: rodina měla soukromou modlitebnu, nazývanou „Lieben–Šul“, kde se navíc, kromě členů rodin Liebenů a Jeitelesů, modlilo jen několik málo jiných. Modlitebna se nacházela v budově „Chevra Kadiša“ (Židovské pohřební společnosti) v Josefovské (nyní Široké) ulici. Ve dvou pokojích toho samého bytu žil babiččin bratr Dr. Berthold Jeiteles, který se nikdy neoženil.

Takže většina příbuzných (převážně muži) se potkávala dvakrát denně v modlitebně. V sobotu dopoledne dcera a tři snachy, spolu se svými dětmi, navštěvovaly babičku. Ta žila v jednom velmi starém domě, nazývaném „U Tří pírek“, na rohu Dlouhé a Týnské ulice (dodnes tam je barevný erb se třemi pírkami nad vchodem do domu). V zimě se nabízelo mleté maso v bochníku (neměl jsem ho rád), v létě jahodový koláč. Později přišli muži a starší bratrance, kteří se mezitím učili v modlitebně, aby si vyzvedli své rodiny.

Naše pražská babička vždycky nosila staromódní, ale elegantní oblečení a na hlavě mívala vyšívaný tmavý klobouk nazývaný „Kapottuetchen“. Znal jsem jenom jednu ženu s takovým kloboukem! Byla to vskutku impozantní dáma, vzbuzující respekt kdekoli, kam přišla. Jednoho dne přišla nová uklízečka. Babička se jí zeptala na jméno a ona odpověděla: „Rosa.“ A babička řekla: „Budu ti říkat Anna – nemůžu si zvyknout na nové jméno – vždycky říkám své služebné Anna!“

Narodil jsem se doma, jak bylo tehdy běžné. Bydleli jsme na dalším rohu Dlouhé a Týnské ulice v opravdu velmi starém domě. Když jste si chtěli dojít na záchod, museli jste jít přes otevřenou pavlač, ač třeba venku mrzlo, až praštělo.

Původně tam byl jen jeden kohoutek s litinovým umyvadlem v kuchyni. Voda na koupání se ohřívala ve velkých hrncích postavených na kamnech a dřevěné necky byly pokládány na dvě stoličky v kuchyni, každý se tu vykoupal, hezky jeden po druhém. Jedna z mých prvních vzpomínek sahá asi do roku 1932. V ložnici mých rodičů byla instalována vana a lázeňská kamna, kout byl od zbytku pokoje oddělen závěsem s modrými švestkami.

Vařili a svítily jsme plynem. Ve středu stropu v každé místnosti byla trubka, na jejímž konci byla zavěšena plynová svítilna. Také si pamatuji, že někdy na začátku třicátých let jsme dostali elektřinu. Propletené bílé dráty byly připevněné na porcelánových izolátorech a přítlučené hřebíky ke zdi. Otočné vypínače a zásuvky lamp byly také vyrobeny z porcelánu – tehdy ještě nebyla umělá hmota. První lampy měly uvnitř uhlíková vlákna, žádný kov, a proto velmi často vyhořely.

Pouliční osvětlení bylo také plynové. Pamatuji si muže, který odpoledne chodil ulicemi a pomocí dlouhé tyče otvíral v každé lampě malý kohoutek a zapaloval unikající plyn. Ráno znovu přišel a všechny kohoutky pozavíral. Později byla na lampy namontována dálková zařízení na rozsvěcování a zhasínání a už tu víc nebyl žádný muž s dlouhou tyčí. V té době se v Praze mluvilo dvěma jazyky – většina obyvatel hovořila česky, menšina používala němčinu.

V tomto ohledu byli Židé rozděleni – byli tu ti, kteří uměli dobře česky, a jiní s německou kulturou. Naše rodina spadala do té druhé kategorie. Ačkoli jsme uměli pár českých slov – služebná, domovník a personál ve spoustě obchodů hovořili jenom česky – jazyk, který jsme ponejvíc používali, byla obecně němčina. Můj otec měl klasické vzdělání a vyučoval řečtinu, latinu a filozofii na Německém státním reálném gymnáziu ve Štěpánské ulici. Během svého života v Praze se matka naučila jenom pár pro každodenní život nezbytných českých slov.

Kromě vyučování se otec zabýval vědeckým bádáním a publikoval mnoho článků. Byl také velmi aktivní v rámci židovské náboženské obce, pomáhal mnoha lidem, hlavně těm, kteří přicházeli z východní Evropy a později těm, kteří utíkali z Německa a Rakouska před nacisty. Otec obvykle přicházel domů v poledne, najedl se, pak si četl noviny a později přijímal své „klienty“ – někteří na něj čekali poměrně dlouhou dobu. Pohovořili si s otcem a on jim poradil, někdy jim dal i nějaké peníze nebo lístky na maso do židovské „lidové kuchyně“ nebo jim poskytl jinou pomoc.

Podle svědectví mnohých jeho žáků byl vynikajícím a oblíbeným učitelem. Typická je následující anekdota z jeho učitelství kariéry – jeden student se ho jednou zeptal: „Po dlouhé roky předáváte svým žákům ty nejvznešenější a nejkrásnější myšlenky a ideály. Věříte, že jste v životě něco dokázal?“ A otec odpověděl: „Učím už nějakých 25 let, každý rok mám tři třídy, ve kterých je řečneme 30 studentů – to by bylo celkem 2250. Teď předpokládejme, že polovina z nich nikdy neposlouchala můj výklad – to zbývá nějakých 1100. Řekneme, že jedna polovina z nich po jednom měsíci všechno zapoměla, ze zbytku znovu jedna polovina zapoměla vše do jednoho roku, a z těch, kteří zbyli, polovina zapoměla vše do deseti let. Pak zůstane víc než sto mých žáků, kteří si uchovali něco z těch vysokých ideálů, které jsem jim chtěl předat. To je, jako kdybyste mě znásobili stem – to nepochybně není malý úspěch.“

Moje matka studovala na takzvané „dívčí škole“ a během 1. světové války se zúčastnila kurzu pro ošetřovatelky, pracovala potom ve vojenské nemocnici. V Praze byla „jenom“ v domácnosti – nakupovala, vařila, prala, uklízela, pletla, vyšívala a samozřejmě se také starala o naši denní přípravu do školy. Svou vytrvalou a neustálou prací vytvořila v naší rodině prostředí, které umožňovalo otci vykonávat jeho aktivity. Až do nacistické éry jsme měli pomocnici do domácnosti, a dokud jsme byli malí, měli jsme také „slečnu“, tedy vychovatelku.

My děti jsme vyrůstaly jako bilingvní, ale němčinu jsme zvládaly lépe. Ve škole jsme mluvily německy, navíc jsme se od nějakých tří let učily číst a psát hebrejsky s rabínem (v aškenazské výslovnosti, pro použití v náboženských rituálech – jinak jsme ji nepoužívaly). Později jsme se učily takzvané „Rashiho písmo“ potřebné pro studie výkladu Talmudu. Také jsme studovaly výklady bible, Talmudu a další židovské předměty.

Do Mnichovské smlouvy na podzim roku 1938 jsme každé léto o prázdninách jezdili na pár týdnů na venkov.

Dodávka zastavila před domem, byly naloženy krabice, kufry, koše s hrnci, pánvemi, dalším kuchyňským náčiním a spoustou jídla – nemohli jsme používat nekošer domácí náčiní kvůli rituálním omezením.

Moje matka seděla vedle řidiče, služebná a my děti vzadu na zavazadlech. Cestovali jsme do vesnice vzdálené 20–30 km od Prahy, kde jsme si najali dům sedláka, který mezitím bydlel se svou rodinou ve stodole. Otec obvykle v létě zaskakoval za ředitele a přijel jen na víkend. Pro nás městské děti to byla přirozeně vždycky událost – potůčky, žáby, kozy a všechny možné nové zážitky ze života venkova. Pro matku to muselo být značně namáhavé – musela tam hospodařit v mnohem skromnějších podmínkách než v Praze.

První čtyři roky jsem strávil v německé obecné škole v Masné ulici.

Vzpomínám si na katolického kněze, který učil náboženství a rozdával obrázky svatých, i nám, židovským dětem. Diskrétně jsem se jich co nejrychleji zbavoval. Druhá vzpomínka se týká německy hovořících herců, kteří často navštěvovali naši školu a přednášeli klasické básně a balady – „Die Buergschaft“, „Der Ring des Polykrates“, „Der Taucher“ a mnoho dalších.

Rodinná rada rozhodla, že aspoň jeden z nás musí umět správně česky, a tak jsem byl poslán ve školním roce 1936–37 do páté třídy české židovské základní školy v Jáchymově ulici. Má čeština se vskutku zlepšila, ale ve všech ostatních předmětech jsem byl velmi slabý – obvykle jsem stěží rozuměl tomu, o čem byla řeč. Ale tato sionistická škola značně ovlivnila můj pohled na svět.

Následovaly dva roky na německé reálce v Mikulandské ulici. Mezitím nacistické Německo zabralo Sudety a o půl roku později, 15. března 1939, i zbytek republiky – Slovensko se odtrhlo a vyhlásilo samostatný fašistický stát. Vznikl „Protektorát Čechy a Morava“.

Začali jsme cítit rostoucí antisemitismus, do té doby byl skrytý pod povrchem, ale teď byl podněcován nejen německými, ale i českými fašisty.

3. POD NACISTY V PRAZE

V červnu roku 1939 bylo zakázáno židovským studentům navštěvovat státní veřejné školy. Následující školní rok jsem byl znovu v židovské škole, nyní v osmé třídě. Znovu jsem se moc neučil, ale získal jsem přátele, kteří nebyli věřící, a díky nim jsem byl pomalu přitahován k sionistickému socialistickému mládežnickému hnutí Makabi Hacair. Po tomto školním roce už židovským dětem nebylo dovoleno navštěvovat jakoukoliv školu – ve věku 14 let jsem skončil své formální vzdělání. Můj otec, jako všichni židovští učitelé, byl poslán do předčasného důchodu.

Mezitím se toho kolem mě hodně stalo. Celá rodina mé matky úspěšně a včas unikla z Německa – do USA, Anglie

a Palestiny. (Někteří z nich šli přes Prahu, a tak jsme byli dobře informováni o vývoji v Německu.) Z celé rodiny mé pražské babičky odešel jen můj bratr Artur – Abraham, emigroval v březnu 1939, čtrnáct dní po německém vpádu. Můj otec se rozhodl – navzdory mínění svých sourozenců – poslat Artura do Palestiny. Odcestoval vlakem na svátek Pesach poté, co můj otec se poradil s Dayanem, náboženským soudcem, který s odjezdem (jinak ve svátek zakázaným) souhlasil. Artur – Abraham je jediný z vnoučat mé babičky – kromě mne – kdo přežil holocaust.

Krátce po nacistické okupaci byl můj otec zatčen, patrně se objevil na „černé listině“ kvůli své veřejné aktivitě. Po několika týdnech se vrátil domů vyzáblý a zavšivený. Nám dětem o jeho pobytu ve vězení doma nic neprozradili. Mimochodem – Adolf Eichmann byl jeden z jeho vyšetřovatelů.

Náš strýc „Mani“ (bratr mého otce), lékař, (který již mnoho let předtím dělal pokusy, na kterých chtěl demonstrovat, že židovské rituální zabíjení dobytka je neméně humánní než to obvyklé) byl zatčen též. Byl poslán do koncentračního tábora Dachau, po roce jeho manželka odtamtud obdržela zprávu, že umřel 20. března 1942 „na střevní katar“ a že byl spálen. „Popel může být za poplatek obdržen v Praze na úřadu gestapa...“ Tento strýc je jediný člen rodiny, který má hrob a náhrobek. Jak už dnes víme, popel, který tam je pohřben, není jeho.

(Viz poznámku na úplném konci vyprávění.)

Můj otec také uvažoval o emigraci. Po mnoha neúspěšných pokusech dostat vízum do nejrůznějších zemí nám nakonec sourozenci mé matky z Anglie poslali pozvání, které platilo pro rodiče, pro bratra Rudiho a pro mě. Jeho součástí byl i příslib, že otec bude moci přednášet na univerzitě. Moji rodiče dlouho váhali – byla tu má pětasedmdesátiletá babička, všichni její sourozenci a jejich rodiny. Ti neměli žádnou možnost, jak emigrovat, a taky tu bylo důchodové spoření, všechnen majetek, tisíce knih a navíc – v té době nikdo netušil, jaký osud nacisté Židům chystají. 1. září 1939 začala 2. světová válka a emigrace byla zastavena úplně.

Nějaký čas židovské děti studovaly ilegálně. Jelikož bylo zakázáno setkávat se ve větších skupinách, tři nebo čtyři z nás se scházeli v bytě a studovali různé předměty, částečně vyučované židovskými učiteli. Organizaci převzala Židovská obec, otec se zapojil jako pedagogický poradce. To také dlouho netrvalo. Na konci roku 1941 začaly transporty opouštět Prahu, děti odcházely a studijní skupinky se pomalu rozpadly. V této době jsem byl aktivním členem zmíněného mládežnického hnutí bez vědomí rodičů, kteří by mi to byli zakázali. Setkávali jsme se všude možně: na hřišti židovského sportovního klubu „Hagibor“ ve Strašnicích, kde probíhala setkání židovské mládeže, maskovaná jako hry, které byly ještě dovolené. Můj bratr Rudi byl také v Makabi Hacair, jako vůdce. Na čas nám byly ještě dovolené výlety na předměstí a do blízkých vesnic, nakonec jsme se setkávali a hráli si na proslulém starém židovském hřbitově.

Vždycky jsme rádi četli. Nyní se to stalo víc než jen zábavou. Četli jsme všechno, co nám padlo pod ruku – romány, filozofii, a pak jsme o tom diskutovali na našich setkáních. Po tom, co nám byly školy zapovězeny, mě otec dal do učení k elektrotechnikovi. Na začátku se cítil divně, když ho někdo viděl se synem v pracovních šatech – nehodilo se to k jeho akademickému postavení. Ale později si na to zvykl, a dokonce byl pyšný. To také nemělo dlouhého trvání – po několika měsících bylo Židům též zakázáno chodit do učení. Pak Židovská obec zorganizovala přeškolovací kurzy a po několik měsíců jsem se tam učil elektrotechniku. Po nějaký čas jsem pracoval v dílně Židovské obce, kde se z příkrývek a jiného dostupného materiálu vyráběly batohy a zavazadla pro lidi poslané do transportu.

Mezitím hnutí mládeže ve spolupráci s obcí zorganizovala takzvanou „pomocnou službu“. Chlapci a děvčata navštěvovali lidi, kteří měli jít do transportu, a pomáhali jim s přípravami. Často ti, kteří se měli připravit k transportu, byli postarší a nemocní lidé, kteří ani nebyli schopní se rozhodnout, které z jejich věcí ukládaných do zavazadel, jsou důležitější: rodinné fotografie, nebo snad by bylo lepší vzít si další teplé oblečení? My mladí s našim praktičtějším postojem jsme mohli často pomoci. A v den, kdy museli odjet, jsme přišli a pomohli jsme jim nést jejich zavazadla.

Později, když začaly docházet zprávy od známých, příbuzných a přátel z ghatt v Polsku a také z Terezína, jsme začali schraňovat jejich adresy.

Sbírali jsme jídlo a další věci důležité pro přežití, někdy zakoupené na černém trhu, a posílali jsme balíky. Některé z nich dokonce dorazily (dostali jsme několik psaných potvrzení), většina však ne.

Otec v této době pracoval pro židovskou obec v jednom ze skladů, kde byl shromažďován zabavený majetek deportovaných Židů. Tyto sklady byly umístěny v bývalých synagogách, tělocvičnách a v jiných židovských institucích. Ve skladišti knih musel otec například shromáždit tolik knih s červenou vazbou, aby jejich řada měřila tři a půl metru. Na obsahu nezáleželo, architekt rozhodl, že červené hřbety se budou dobře vyjímat v obýváku nějakého nacistického potentáta.

Během celé této doby uveřejňovali Němci nejrůznější výnosy a nařízení. Veškeré vlastnictví bylo zaregistrováno, bankovní účty uzavřeny, rádia musela být odevzdána, potom zlato a jiné cennosti, šicí stroje, fotoaparáty, kola, lyže, vlněné oblečení, kožichy a věci, které byly na nekonečném seznamu věcí odebraných židům nacisty. Židům bylo povoleno bydlet pouze ve staré části města, alespoň dva lidé v místnosti. A protože jsme bydleli v bytě, který pro nás byl „příliš velký“, museli jsme pronajmout pokoj. Bylo zakázáno vstupovat do veřejných podniků, jako byly restaurace, kavárny (vyjma židovských), kina, divadla, parky atd. Aby Žid mohl cestovat veřejnou dopravou, musel mít zvláštní povolení, a dokonce musel stát v zadní části druhého vagónu tramvaje. V obchodech byly vymezeny speciální hodiny pro Židy, bylo to odpoledne, kdy už bylo skoro všechno zboží v důsledku válečné ekonomiky pryč.

Nakonec přišla žlutá židovská hvězda, která musela být přišita na levé vnější straně oděvu. Ta definitivně završila sociální, ekonomické a kulturní postavení Židů v protektorátu.

Naši čeští sousedé se chovali různě – byli tam antisemité, kteří vítali nacistická měřítka, jiní pomáhali nebo se alespoň snažili pomáhat. Většina byla „neutrální“ – měli svoje vlastní problémy a omezení a jejich empatie se nevztahovala na Židy.

Před válkou jsme si pravidelně dvakrát týdně psali s mým bratrem Arturem. Po 1. září 1939 jsme korespondovali jen sporadicky přes příbuzné v neutrálních zemích, kteří přeposílali dopisy. Po našem transportu do Terezína to již bylo jen několik dopisů každých pár měsíců, povolených od Mezinárodního červeného kříže. Bratr ty naše dopisy z této doby uschoval – kvůli cenzuře obsahovaly jen zprávy o rodině a o běžných denních starostech.

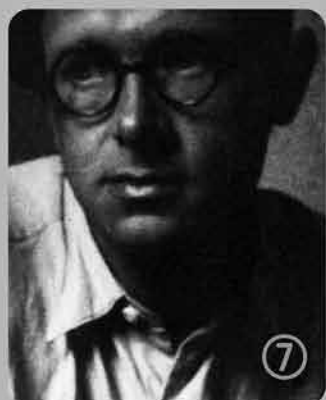
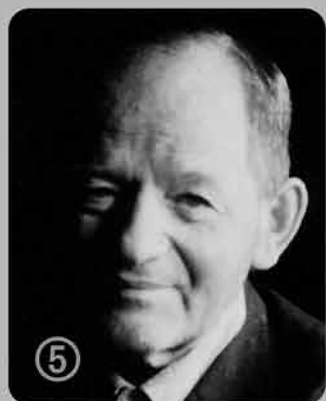
Jak už bylo zmíněno dříve, od konce roku 1941 začaly z Prahy odjíždět transporty. Ty první jely přímo do Polska, pozdější do Terezína. Odtamtud byla většina deportována do Polska, ale to jsme na začátku nevěděli. Jelikož otec a částečně i matka pracovali pro židovskou náboženskou obec, zůstali jsme v Praze déle než naši příbuzní a většina ostatních Židů.

4. GHETTO TEREZÍN

Terezín byl založen ke konci 18. století jako opevněné město, leží asi 60 km na sever od Prahy. Na blízku je tzv. Malá pevnost. Nacisté zvolili toto místo pro koncentraci Židů, jelikož je obklopené vály a příkopem, což jim ulehčilo střežení.

Jako první z naší rodiny byla do Terezína transportována babička, otcova matka. Zemřela v ghettu ve věku 78 let v srpnu 1942 na nemoci, hlad a zlomené srdce. Potom následoval zbytek rodiny a nakonec my – byli jsme deportováni 8. 7. 1943. Tehdy mi bylo sedmnáct let. Bylo nám přikázáno se dostavit s jedním povoleným příručním zavazadlem do sběrného místa v Praze – byly to dřevěné baráky dřívějšího Radiotrhu. Byly tam slaměné matrace na podlaze – pro nás, kteří jsme do té doby žili ve svém vlastním bytě, docela šok. Příští den jsme byli přepraveni vlakem do Terezína. Hned po příjezdu jsme byli rozděleni – otec byl v kasárnách pro muže, matka v kasárnách pro ženy a Rudi a já jsme každý bydleli v jiném domově mládeže. Byly tam místnosti asi třikrát čtyři metry s trojposchodovými dřevěnými kavalcí a slamníky. Bydlel jsem s jedenácti chlapci mého věku v jedné místnosti. Domovy mládeže byly založeny židovskou samosprávou s cílem udržet děti v lepším prostředí než mezi dospělými. Samozřejmě jsme museli pracovat.

Album G.T. Výzva Památníku ticha

Desítky let po válce se podařilo změnit handicap v bádání po obrazech Terezína. Až dosud se pro ilustraci života v ghettu využívaly obrázky slavných výtvarníků nebo motivy z propagandistických snímků. Nyní se podařilo objevit zcela unikátní soubor fotografií v takzvaném Albu G.T. Mají pozoruhodnou výtvarnou hodnotu a jsou velmi autentické. Přibližují prostředí i tváře.

Snímky vznikly pravděpodobně mezi srpnem 1942 a zářím 1944. Pocházejí z pozůstalosti Milana Weinera, jenž přežil Terezín i Osvětim, později byl známým novinářem a rozhlasovým publicistou.

Památník ticha připravuje z fotografií Alba G.T. výstavu. Na její přípravě se podílí historici z Památníku Terezin, Židovského muzea v Praze, archiváři a badatelé různých věkových kategorií. Budeme moc rádi, když se do přípravy výstavy zapojíte i vy!

Poznááte některou z tváří? Setkali jste se s Milanem Weinerem? Staňte se spolu s námi účastníky pátrání a sdílejte s námi Vaše vzpomínky, příběhy, souvislosti.

Pište nám na: info@bubny.org nebo vera@bubny.org
Děkujeme, Památník ticha

Beseda k výročí osvobození Terezína

Michaela Vidláková, foto Matěj a Michal Stránský

V neděli 9. 5. 2021 večer uspořádal David Maxa, rabín pražské komunity progresivního judaismu Ec Chajim, on-line besedu u příležitosti výročí osvobození Terezína. Nejprve besedu uvedl krátkým proslovem s přivítáním posluchačů i protagonistů a malou rodnou vzpomínkou, potom předal slovo Dr. Robertovi Řehákovi, který je zvláštním zmocněncem pro holocaust, mezináboženský dialog a svobodu vyznání Ministerstva zahraničních věcí ČR.

Ten pak seznámil posluchače s besedujícími: byla to Eva Erbenová, která jako dívka přežila Terezín, Osvětim a pochod smrti. Seděla s úsměvem u svého počítače v Aškelonu a nevím, kdo by jí hádal těch víc než 90 let. Druhou besedující jsem byla já, která měla to štěstí, že jsem aspoň zůstala v Terezíně, jinak bych ve svém dětském věku neměla nejmenší šanci. Robert Řehák krátce seznámil posluchače s oběma besedujícími a pak předal slovo. Obě se přece dobře známe a tak následovala naprosto neformální beseda za doprovodu ilustrací vztahujících se k tématu deportace a pobytu v Terezíně, obě jsme si tak trochu spolu povídaly, zavzpomínaly na své osudy. Občas se Robert Řehák něco zeptal, my odpovídaly. Třeba jestli pobyt v Terezíně a v lágru nějak ovlivnil náš pohled na život, přístup k dalšímu životu a co považujeme v životě za nejdůležitější. Střecha nad hlavou, mít co jíst, nemrznout, to je potřebné. Ale shodly jsme se jednomyslně nejvíc na potřebě kamarádství, které jsme nejlíp poznaly a pochopily právě v těchto životních situacích. Obě jsme vzpomínaly zejména na obětavost vedoucích z terezínských domovů a na to, jak židovská samospráva i v těch omezených možnostech se snažila, jak to jen šlo, poskytnout dětem a mládeži hmotně i duchovně co nejlepší podmínky k životu v Terezíně. Obě jsme se také shodly na tom, že to jenom jacísi podivní rádoby originální historici se snaží očernit, co se na Terezíně očernit dá, ve snaze dobýt si vlastní popularitu. Terezín nebyl ovšem městem plným andělů, ale přece vzájemná pomoc, třeba i trocha lásky, kultura a dobrá samosprávná organizace dokázala vězňům pobyt v Terezíně trochu ulehčit a udržet si lidskou důstojnost. Dál už to pak bylo samozřejmě jinak.

Eva velmi dojemně vzpomněla na svou maminku, která, ač sama byla jistě plna strachu, bolesti a tělesných útrap, ji naučila umět se odpoutat od krutých okamžiků, od nejhorších prožitků při pochodu smrti – a jen díky ní získala Eva sílu vydržet. Zabraní do besedy jsme náhle uslyšeli zvláštní zvuk. „Evo, to je přece siréna! Honem do krytu!“ zvolal Robert Řehák. „Já tu žádný kryt nemám, ale náš dům je ze železobetonu, ten něco vydrží,“ klidně opáčila Eva. Ozvaly se výbuchy. My v Praze jsme strnuli – a Eva bez mrknutí oka seděla dál u počítače a povídala dál, jakoby to jen zabučela moucha. Pak jen mimochodem okomentovala další ránu: „Tahle rachejtle musela být dost blízko.“ – „To přece nejsou žádné silvestrovské rachejtle!“ rozrušeně na to pan Řehák. A Eva ho uklidňuje: „Ále, naše obrana je včas sundá.“

Pak už byl klid a besedovalo se dál. V jedné odpovědi jsme se lišily: Já nerada vyhodím něco, co lze ještě použít, spravit. Hlavně ne jídlo, chleba už vůbec ne. Naproti tomu Eva, která opravdu poznala krutý hlad, to ale zdaleka tak nebere. To prý bylo tehdy. Dnes si může dovolit vybírat, mít něco nového, dobrého, hezkého. Ale jo, má na to právo, po tom co prožila, co všechno ztratila. A ještě v jednom jsme se neshodly. Evě prý stále ještě chybí Česko, stýská se jí po Praze. A já zas stále lituji, že jsem nemohla žít v Izraeli. Pak přišel ještě další dotaz: „Co je pro vás smyslem života?“ Já – otázkou trochu zaskočená – vyhrkla: „Smyslem života je dát životu

Eva Erbenová

Michaela Vidláková

smysl.“ Eva – pro ni, že je hlavním smyslem života rodina, radost z dětí a z jejich dětí. Že je vděčná za ta dlouhá léta, která prožila s mužem. Samozřejmě, i já miluji svou rodinu, jsem šťastná, že je mám, že se máme rádi. Ale to je tak nějak samozřejmé. Povídali bychom dál, ani jsme si nevěšimli, jak rychle ta jedna a půl hodina uplynula – a už jsme museli končit. A to prý zbývalo ještě 20 nezodpovězených dotazů...

GHETTO TEREZÍN OČIMA PAMĚTNÍKŮ

ONLINE BESEDA PŘI PŘÍLEŽITOSTI 76. VÝROČÍ OD OSVOBOZENÍ GHETTA TEREZÍN

V NEDĚLI 9. KVĚTNA 2021 OD 19:00
LIVE STREAM PROSTŘEDNICTVÍM [HTTPS://WWW.FACEBOOK.COM/ECCHAJIM](https://www.facebook.com/ecchajim)

PŘIVÍTÁNÍ: RABÍN DAVID MAXA
MODERUJE: DR. ROBERT ŘEHÁK, ZVLÁŠTNÍ ZMOCNĚNĚC Z MZV ČR
DISKUTUJÍCÍ: EVA ERBENOVÁ A MICHAELA VIDLÁKOVÁ

Studentské literární a výtvarné práce oceněné v soutěži Památníku Terezín na téma: Válka skončila, můžeme zapomenout?

Holocaust... Můžeme zapomenout?

Petra Charamzová, 18 let, Vyšší odborná škola sklářská a Střední škola Nový Bor, (2. kategorie, cena Erika Poláka)

Šoa... Zkuste si to slovo na jazyku. Zkuste tu odpornou a nějak známou příchut'. Má v sobě dětskou radost z pálení mravenců, má v sobě nespočetnou bolest milionů. Má v sobě cosi z nás. Protože, ať chceme nebo ne, byli jsme to právě my, kteří jsme mačkali spoušť. Byli to naši předkové, kteří popírali zákony přírody, lidskosti a úcty. Holocaust, genocida, židovská otázka. Ze všech pojmenování toho, jak člověka ponížít a zničit, mi přijde právě slovo Šoa nejmýšlivější.

Musíme si připomínat oběti? Podle mě ne. Ne nemusíme, pokud můžeme říct, že zlo bylo napraveno a nesmyslná krutost a ponížení se nebudou opakovat. Pokud můžeme říct, že mezi námi lidmi už nejsou jedinci bažící po násilí, máme možnost odebrat polovinu zákonů a můžeme žít v míru. Vždyť k čemu by byly zákony zakazující vraždu, když by po ní nikdo netoužil. Nemůžeme zapomenout, kdo jsme, lidé jsou lidé, a je to právě ta síla, která nás učí věci napravovat, ta která nás nutí věci ničit. Proč nás vždy hnala dopředu válka?

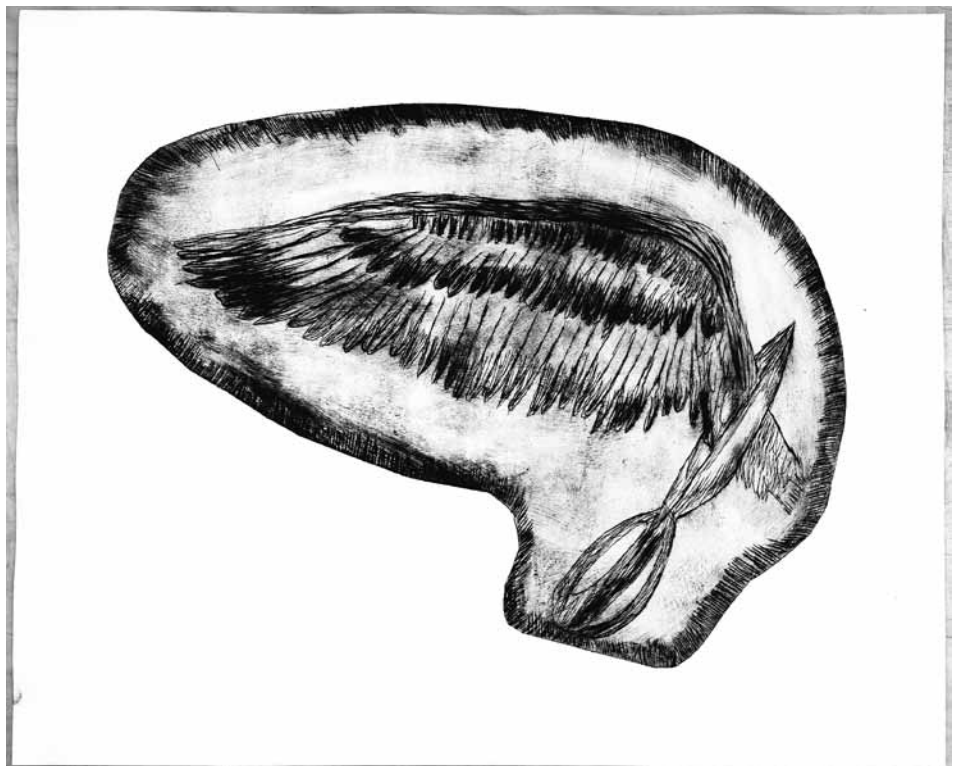
Oheň zacelí a dezinfikuje ránu nebo spálí obydlí nepřátel. Antibiotika nám pomáhají ke šlechtění biologických zbraní tak strašných, že stačí jedno použití a vyhladí celé národy. Od prvních chvil jsme dříve ničili, než tvořili, a když jsme tvořili, dopadlo to děsivě. Z celé živočišné říše totiž jen tvorové, nadaní inteligencí a rozumem, znají válku a pohrdání životem. Ničení za účelem ničení. Naši předkové zabili miliony lidí jen proto, že mohli. Ne nezkoušejte se z toho vymluvit. Tak jako hrdě říkáme, naši předci trpěli, musíme umět říct, naši předci degradovali člověka na něco méně než zvíře jen pro to, že měli na helmě dva blesky a v ruce samopal.

Nutno říct, že to nebyli pouze Němci, kdo Židy opovrhoval. Nutno poznamenat, že Anglie, Francie a jiní, ...zpravidla lidé, co to neviděli... Souhlasili a už jen svým souhlasem podpořili ohavnost lidstva a ostudu inteligence. Tito lidé co dodnes podporují holocaust, nastolují úplně jinou a úplně novou židovskou otázku.

Můžeme se někdy dostatečně omluvit? Můžou nám to někdy odpustit? Může vůbec někdo odpustit nejen holocaust, ale tisíce let utlačování a genocid? Tak, Evropo, přestaň ukazovat prstem na jiné a přijmi svůj kus viny! Nebuď zbabělec. Každý člověk na tomhle světě totiž má v ruce klíč k zapomnění, k vyrovnání dluhu. Každý z nás ať pozná, že je člověkem jako ti druzí a že nikdo nemá právo určovat, jak nízký či vysoký je druhý

člověk. Natož kdo má právo na život. Život nám byl dán. Někdo říká, že Bohem, někdo že chemickou reakcí, jiní zase jen uznávají své rodiče a nepídí se po podrobnostech. Všem nám byl ale dán život stejně hodnotný jako životy těch ostatních.

A tak... místo věčného omlouvání se a rozrývání minulosti raději zařídíme, ať se to už nestane. Zastavme to jednou pro vždy. Vždyť tento svět nepotřebuje hrdiny. Stačí mu páteř. Každý jeden člověk ať ji v sobě formuje. Hrdost, ne na to, že je Němec nebo Čech, ale hrdost, že jsme lidé. Nedovolme znovu ctihodnému Homo Sapiens Sapiens, aby ztratil to jediné, na co je tak hrdý. Nedovolme, abychom znovu ztratili rozum. Potom je můžeme nechat spát. Potom splatíme dluh milionům mrtvých.

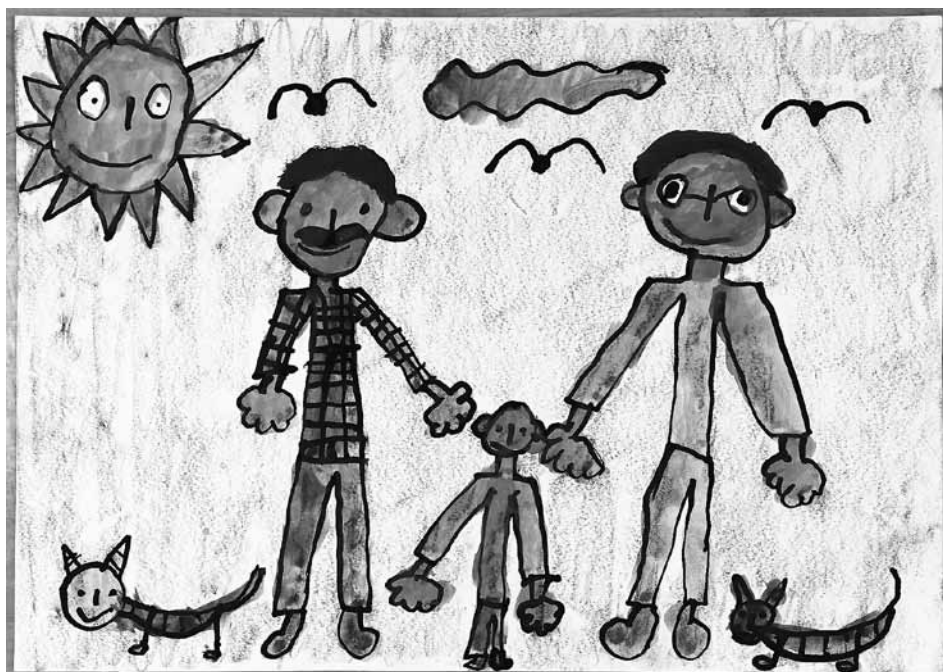
Lucie Olivová: Odstřižená svoboda, 12 let, Gymnázium Vysoké Mýto, (2. kategorie, 5. místo)

JÁ – RUDOLF DUŠEK

Gabriela Poncarová, 18 let, Gymnázium Uherské Hradiště, (2. kategorie, 2. místo)

Válka. Pro naši generaci tak vzdálená, a přece tak blízká. Dospělí se nám ji snaží přiblížit, abychom pochopili, kolik zla a utrpení přinesla obyčejným a nevinným lidem. Já jsem se o životě za války dozvěděla od svých dědečků a babiček, kteří válku prožili jako malé děti, takže jejich vnímání všeho, co se dělo kolem, bylo zkresleno mladickým elánem, optimismem, a především snahou jejich rodičů neukrást jim bezstarostnost mládí. Naštěstí žádný z jejich rodin za války nepřišel o život. A snad i proto, když jsem žadonila, aby mi vyprávěli o svých zážitcích z mládí, častokrát je vzpomínky zavedly i do válečného období. Dodnes si pamatuji svůj obrovský údiv nad tím, že i v době takového strádání probíhal obyčejný běžný lidský život, v němž bylo místo i pro dobrodružství, hry, ba dokonce i pro humorné zážitky. Úsměv z tváří se jim ale rázem vytratil, jakmile se v hovoru vzpomnělo jméno jejich strýčka Rudolfa. Naráz všichni zvažovali a plynulost hovoru získala vážné trhliny.

Strýček Ruda? A co je s ním? Sice jsem ho zažila jen krátkou dobu, ale kdybych ho měla charakterizovat co nejuvěstněji, napadá mě další, pro naši generaci vzdálené slovo – laskavost. Toto slovo dokonce v současnosti z našeho běžného slovníku téměř vymizelo. Protože objevit dnes lidi s touto vlastností se rovná hledání jehly v kupce sena. Já jsem takové štěstí měla. Z mého praprastrýčka Rudolfa laskavost přímo sršela. V době, kdy jsem ho poznala, to už byl více než devadesátiletý pán, neustále se usmívající, pokorný, vlévající do temnoty všedních dní alespoň kousek světla, moudrosti a radosti. Nikdy si nestěžoval ani na zdraví, ani na nepřízeň osudu. V životě by mě nenapadlo, kolik nástrah musel překonat a kolik útrap ve svém životě prožil. O smutných okamžicích svého života nerad hovořil. Říkával, že to zlé je třeba vytěsnit z mysli. A tak z útržkovitých zpráv a zjištění si v hlavě snažím srovnat získané informace. Proto se v nitru vracím o více než 75 let nazpět a naráz, jako bych slyšela jeho hlas...

Simona Hrabáková: Rodina – radost, 13 let, ZŠ Hořovice, (1. kategorie, 6. místo)

„Jméno?“ ptá se zapisovatel.

„Rudolf Dušek.“

Jako každému dítěti i mně toto jméno dali mí rodiče. Byl jsem nejmladší ze čtyř dětí. Má matka už byla v pokročilém věku, a tak těhotenství se mnou bylo velmi rizikové. Mnoho doktorů ji zastrašovalo, že mne nedonosí. Matka ale zůstala nezlomná. Každíčký den se za mne chodila modlit do kostela a slibovala Pánu Bohu, že pokud mne donosí živého a zdravého, udělá vše pro to, abych se stal knězem...

„Narozen kdy a kde?“

„20. listopadu 1917, v Praze-Nuslích.“

Protože jsem miloval a ctil svou matku a dobře jsem se učil, snažil jsem se splnit její sen: stát se knězem. Po maturitě jsem tedy vstoupil do jezuitského řádu a poté začal studovat filozofii na jezuitském Filozofickém institutu. Na začátku války však byl institut zrušen a jezuitský dům obsazen. A proto jsme se, my studenti, odstěhovali na Strahov k premonstrátům a pokračovali ve svém studiu pod vedením starších spolubratrů. Na některé předměty jsme ovšem museli docházet k františkánům do kostela Panny Marie Sněžné. Po

dvouletém studiu jsme byli dne 22. července 1944 na Strahově zatčeni gestapem. Obvinili nás, že jsme poslouchali zahraniční rozhlas a zprávy dále rozšiřovali, čímž jsme pobuřovali lid.

A proto jsem teď tady v „Pečkárně“ a vyslýchá mě špatně česky mluvící Němec, vrchní tajemník gestapa, nějaký Kurt Oberhauser, který je proslaven svou tvrdostí a sadistickými sklony. Hledí na mne... ne jako na člověka sedícího před ním, ale jako na pouhou věc. Jako na věc, se kterou může manipulovat a dělat si s ní, co se mu zlíbí, a o níž předpokládá, že mu nesmí, a ani nebude klást žádný odpor.

Z jeho očí číší radost a uspokojení, když vidí, jak trpím... Škodolibě se usmívá při kopání do mého těla a obličejuje, z kterého pomalu, ale jistě začíná téct krev. Mému spolubratru ze semináře Josefu Cukrovi prý vytloukl i všechny zuby, museli ho prý pak převést i do nemocnice. Co asi provede mně?

„Jestli se mi nepřiznáš, že jste poslouchali zahraniční rozhlas, dám ti píchnout smrtící injekci,“ křičí na mne.

Mlčím. Nehodlám nic povědět, abych přece jen nepověděl něco, co by mohlo být zneužito...

„A co tyto zakázané exilové noviny? Ty ti taky nic neříkají? Ty jsme u tebe našly také jen tak náhodou, co?!“

Následuje rána za ranou. Vyslyšající mě tluče a kope do mne do té doby, dokud neodmlím. Ještě ve mdlobách slyším: „Odtáhněte ho pryč. A přiveďte dalšího...“

Pořádně se proberu až na cele na Pankráci, kde mi pomáhají usednout na pryčnu mí spoluvězni. Neuplynou ani tři dny a následuje další výslech a pak znovu... a znovu... a znovu. Dny a noci se mi slévají v jeden celek. Nevím dne ani hodiny, kdy se to celé bude opakovat. Ztrácím pojem o čase. Nakonec mě odvázejí k soudu do Strakovy akademie. Věřím, že se vše objasní a já budu moci dokázat, že jsem nikomu nechtěl ublížit.

Již při vstupu do soudní síně spatřím známou tvář. „Kurt Oberhauser,“ zašeptám, „mé dny jsou sečteny.“ Všechny mé naděje jsou najednou ty tam.

Kurt Oberhauser mluví, ale já, přestože němčinu ovládám plynně, nerozumiím ani jedinému jeho slovu. Nemohu se soustředit na to, co říká, v takovém jsem šoku. Z mých pesimistických myšlenek mě vytrhne až křičící soudce „Herr Dušek! Herr Dušek! Herr Dušek!“ Až napotřetí zpozorním a otočím hlavu správným směrem. „Přiznáváte se ke všem obviněním, co zde byla vyřčena?“ Mlčím. Možná i to mi pomohlo k tomu, že nakonec soud vysloví, že mne nelze uznat vinným pro nedostatek důkazů. Očekávám propuštění, ale místo toho mi, obdobně jako mým dvěma spolubratrům, oznamují, že budu převezzen do Malé terezínské pevnosti. Jako v mrákotách vycházím ze soudní síně a jen náhodou zaslechnu větu vyslovenou jen tak mimochodem, avšak pro můj další život zcela určující: „Na desky jeho soudního spisu nezapomeňte napsat: RU.“

Stává se ze mne pouze číslo. Pouze číslo..., a to číslo vězeňské. Současně v mé mysli křičí neodbytný hlas, který jako přeskakující gramofonová deska nestále opakuje: RU-Rückkehr unerwünscht, Rückkehr unerwünscht – tedy – Návrat nežádoucí.

Jsem v Terezíně. Pokud v „Pečkárně“ vládla alespoň nějaká spravedlnost, tak tady ji opravdu nenajdete. Dozorci si s námi dělají, co chtějí... Hlad, zima,

Anna Kárníková: Vzpomínky, 16 let, ZUŠ Dobruška, (3. kategorie, 2. místo)

kolem jen smrt a před námi jen temná, ale známá budoucnost – žebřinový vůz plný nahých mrtvol. Jediné, co tyto mrtvoly odlišuje jednu od druhé, je visačka s číslem. Vůz táhnou vyzáblí, bezbranní lidé, kteří sami nejsou daleko od toho, aby se svalili na vůz. Vždyť ne jeden z těch mrtvých na voze býval dříve jeho tahounem... Další dny vidávám tento vůz znovu... a znovu... a znovu... Pak už se ani nemusím dívat. Před tím charakteristickým zvukem se nemáte kam ukrýt. Kolem vás je jen beznaděj, mrtvoly a nespravedlnost. Přes nekončící hlad už ani necítím třesavku, kterou jsem dostal. Skvrnitý tyfus. Vyrážka na hrudníku, revma... jsem zavšivený až běda. Poslední dobou mi připadá, že postupně zde minutu po minutě ztrácím něco ze sebe samého. Jako se z cibule sloupává jedna vrstva za druhou, zůstává ze mě jen to podstatné, mé vlastní já. Funkční obaly už splnily svou funkci a to, čím se člověk za života obaloval, ztratilo teď svůj význam. Je naprosto jasné, že můj konec se blíží. Upadám do osvobozujícího spánku.

Když jsem se probudil, nechápal jsem chvíli, kde vlastně jsem. Jsem na věčnosti? Slyším jen ticho a zpěv ptáček. Už takovou dobu jsem je neslyšel. Proč? Což za války ptáčci nezpívají? Průzorem přes otevřená vrata ke mně doléhá hřejivý paprsek a světlo z něj je tak intenzivní, že podvědomě musím zavřít oči. Tak takhle to vypadá v nebi! Okolní svět kolem nás je pořád stejný, a přesto je nám náraz tak teplo a zakoušíme tak zvláštní osvobozující pocit.

Z těchto úvah mě vytrhne hlas mého spolubratra Josefa Cukra: „Člověče, co tu ještě děláš? Vstávej! Jsme osvobozeni. Naplnily se naše tak troulalé sny – přežili jsme to. Deo gratias!“ Díky Bohu! Nemohu tomu uvěřit. A tuto tak sladkou novinu mi přinesl právě ten, jehož jsem před válkou tolikrát ze žertu oslovoval „Vaše sladkosti!“ a teď se mi ta jeho zpráva rozplývá na jazyku a mými nozdrami zhluboka vdechují tu omamnou nasládlou chuť svobody a pocitu zadostiučinění, až mi srdce

radostí poskakuje. Tak jsme se přece jen dočkali! Celé mé nitro je připraveno okamžitě vyskočit, ale mé údy se ani nepohnuly. A tak tam rozpačitě ležím dál, úsměv mi mizí z tváře a zdá se mi, že nový den už pro mě není určen. A tehdy mě můj válečník zubožený spolubratr Josef popadne do náruče a vynese z baráku ven, kde mě spěšně převzalo několik párů rukou, které mě spolu s ostatními podobně nemohoucími vězni na voze odvezly na ošetřovnu. Vážil jsem v té době prý pouhých 40 kg a trvalo několik týdnů, než jsem se sám postavil na nohy a mohl chodit.

Po vyléčení z tyfu, revmatismu a další zdravotních neduhů jsem odjel za svými rodiči a sestrou do Mělníka. Jak má sestra Anči s patřičnou hrdostí ráda říkávala „na vykrmení“. Domácí strava a vřelá rodinná láska dělají divy. A tak se ze mě za určitý čas, podle slov mého táty: „stal konečně normální kus chlapa.“ A já cítil takové množství životní energie, která se chtěla rozdávat světu, aby ho učinila krásnějším. Dokonce mé válečné útrapy došly svého uznání a byl mi spolu s několika dalšími válečnými vězni udělen Válečný kříž 1939.

V roce 1946 jsem byl mými představenými poslán do Anglie, kde jsem dokončil svá teologická studia a byl vysvěcen na kněze. V poválečném období jsem si tedy žil spokojeným kněžským životem, budoval různé organizace, měl jsem na starost studentskou mariánskou družinu a při tom všem jsem studoval na Univerzitě Karlově historii a latinu. Musel jsem přece co nejrychleji doběhnout všechno, o co mě válečná léta chtěla připravit!

Zjistil jsem, že mé zážitky z války mi pomáhají vidět svět jinými očima, vážit si i toho, co mi před válkou připadalo zcela běžné, nevýznamné. Konečně jsem cítil, že můj život má význam, mám určité životní poslání.

A pak nastal další životní střih.

Noc z 13. na 14. dubna 1950 bývá často označována jako Bartolomějská. Této noci byly mužské kláštery násilně obsazeny a řeholníci internováni do sběrných táborů. Já jsem té noci v klášteře nebyl. Byl jsem ale dopaden za několik dní a v zinscenovaném procesu odsouzen k 12

letům vězení. Můj životní sen, mé ideály o „zkrásnění světa“ se rázem rozplynuly. Má nejlepší léta, z nichž část už mi odcizila válka, mám strávit ve vězení. Proč? Přežiji opětovné bití a strádání, strach a fyzické vyčerpání? Zdi Mírova by mohly vyprávět mnohé o nelidském zacházení s lidskými bytostmi, ale také dosvědčit lidovou moudrost, že zvyknout se dá i na šibenici a že právě ve vězení byla navázána taková životní přátelství, která by pravděpodobně nikdy nevznikla. Můj pobyt ve vězení byl nakonec o několik měsíců kratší, a to díky amnestii prezidenta republiky v roce 1960.

Je to vůbec možné, že toto můj praprastrýček všechno vydržel? A že se nakonec dožil téměř 95 let? Kde se vůbec bere drzost těch, kteří si uzurpují právo rozhodovat o životě druhých? Jak zabránit tomu, aby jeden člověk ubližoval druhému? Proč vznikají války? Je jejich prvotní příčinou sobectví lidí? Touha mít se lépe než ten druhý? Nestojí ale za touto pohnutkou obyčejná lidská závist, která člověka žene, aby vztáhl zbraň proti jinému nebo v některých případech dokonce i sám proti sobě? Nezáčíná válka už hádkou mezi manžely, šarvátkou mezi sourozenci? Je rozdíl, když člověka mučí, případně usmrtí,

jiný člověk během světové války nebo v době míru? Může se člověk od zlých pohnutek k jednání vůbec osvobodit a vymanit se jim?

Moje matka mi vyprávěla, že v době totality, kdy začala chodit do školy, jim paní učitelka při výzdobě prvomájových mávátek vyprávěla o imperialistických velmocích, které se snaží zlikvidovat světový mír. Maminka v té době ještě vůbec nechápala, co slova imperialistická a mocnosti znamenají, ale protože se ve škole a v televizi tato slova opakovala dost často, rychle si je osvojila a při nejbližší příležitosti je před paní učitelkou také hrdě použila. Bohužel ne zrovna ve vhodném kontextu. A tak paní učitelka namísto imperialistických velmocí začala dětem raději vyprávět o dobrých a zlých lidech. Maminka, která byla z domova zvyklá, že spory se mají urovnávat pokojně, se rozhlédla po třídě a pomyslela si: „Z naší třídy by nikdo nikomu neublížil. Až my budeme dospělí, na světě už určitě nebude žádná válka. Vždyť je přece možné se domluvit.“ Tento svůj zážitek mi často opakuje, když se dívá na televizní noviny. Nejen že váleček ve světě nebylo, ale je jich stále víc a víc. Kdo ví, kolik jich bude, až zodpovědnost za tento svět převezme naše generace.

Sabina Nechutná: Uvěznění, 14 let, Biskupské gymnázium Varnsdorf, (2. kategorie, 4. místo)

Hana Trávová

10. 9. 1925 – 23. 4. 2021

Nikdy se nevzdávám

Je přirozené, že nás, tzv. přeživších – jak se nám ne příliš hezky říká – rychle ubývá. A naši smutnou povinností je se s nimi rozloučit a zavzpomínat zejména na ty, kteří zanechali určitou stopu v našich životech.

A takovým člověkem pro nás byla Hanka Trávová, roz. Zentnerová. Vzpomínám na její působení na Hagiboru v době, kdy jsme nikam nesměli a Hagibor byl pro nás skutečnou oázou, kde jsme byli mezi svými, kde bylo možno alespoň na chvíli svobodně žít a mít spoustu srandy.

Hanka byla odchovankyně Fredyho Hirsche a bylo to na ní znát. Učila nás, holky, základům lehké atletiky, závodně jsme běhaly, skákaly, házely kriket, míčem, cvičily atd. Tehdy jsem si vůbec neuvědomovala, že je jen o dva roky starší. Svým chováním mi připadala starší o generaci. Moc jsem si tehdy přála být jako ona.

Později jsme se setkaly v Terezíně, kde také pečovala o mládež. Byla jsem tehdy opravdu pyšná, když si mě vybrala do svého mančafu v házené. O tom se příliš neví, že děvčata hrála v Terezíně házenou také na dvoře Drážďanských kasáren, právě tam, kde muži hráli svou fotbalovou ligu.

Po válce jsme se s Hankou setkávaly jen zřídkka – každá jsme měly svou rodinu. Až později jsme se zase dost pravidelně viděly.

Bude nám všem moc chybět, byla pro nás stále vzorem i v tom, jak statečně do poslední chvíle bojovala se svými mnoha nemocemi.

Je krásné, že po ní zůstává veliká rozvětvená rodina s mnoha úspěšnými vnoučaty a pravnoučaty.

Bohumila Havránková

Máme pozorné čtenáře

Kromě pochval za vydání mimořádného čísla Terezínské iniciativy se vzpomínkami Jiřího Diamanta přišel i dotaz, proč takových čísel nevydáváme víc; ale ozvali se i pozorní čtenáři, samozřejmě z řad těch, kteří Terezín poznali na vlastní kůži, kteří si všimli, že dívčí domov sídlil v L412, a také, že na nádraží, odkud odjížděly vlaky do neznáma, se chodilo do Bohušovic a ne do Litoměřic. Ovšem i to jen do léta 1943, kdy terezínští vězni dostavěli vlečku mezi Terezínem a Bohušovicemi, takže pozdější transporty, jako byl ten 15. 12., byly vypravovány už z Terezína. Tyto drobné omyly jsou pochopitelné, uvědomíme-li si, že se to dělo před více než 3/4 stoletím a že Jiřímu bylo tehdy jen něco přes 13 let, byl ještě téměř dítě – a hlavně, že pozdější, daleko strašnější zážitky snadno mohly překrýt to, co se dělo dřív než přišel do pekla zvaného Birkenau. To se občas ve vzpomínkách v rámci tzv. „oral history“ stává a samozřejmě nijak neuměňuje to podstatné – morální poselství, které příběh nese.

Redakční rada TI

Smutná zpráva z USA

Maminka paní Evy zemřela před válkou v roce 1939, otec byl zavražděn v roce 1944 v Malé pevnosti Terezín. Paní Eva byla deportována v roce 1942 do Terezína, o dva roky později do Osvětimi a dalších koncentračních táborů. Po válce žila tři roky v Praze, následně se přestěhovala do USA, poté do Austrálie, odkud s manželem Fredem Beckmannem odešla zpět do USA. Zde se jim narodila dcera Paulette. Před pár lety se mi podařilo vypátrat adresu paní Evy v Los Angeles a napsal jsem jí dopis. Dlouho se nic nedělo, až najednou jednoho večera se mi na displeji objevil přichozí hovor s dlouhým telefonním číslem. Zvedl jsem ho, představil se, a na druhém konci se ozvalo: „Dobrý den, tady Eva Beckmann, posaďte se, budeme si povídat...“ Téměř jsem zkoprněl, měl jsem velkou radost. Paní Eva byla velmi šarmantní dáma s brilantní češtinou. Podělila se se mnou o své vzpomínky na svého tatínka a na Benešov. V roce 2013 došlo také umístění *Stolpersteinu* před dům v pražské Ovenecké ulici se jménem Jiřího Schicka, po rekonstrukci ulice došlo v roce 2018 k znovu položení nových *Stolpersteinů*, vedle Jiřího Schicka také za jeho dceru Evu. Vrátili se tak symbolicky na místo, kde žili společný spokojený život. Na paní Evu budu s láskou vzpomínat.

Dne 15. 2. 2021 zemřela ve věku nedožitých 99 let v USA paní Eva Beckmann, rozená Schicková. Paní Eva se narodila v roce 1922 v Hamburku českým rodičům. Maminka Anna Reichnerová pocházela z Plzně, její otec Gustav Reichner byl tajemníkem plzeňské židovské obce. Evin tatínek, Jiří Schick, se narodil v Benešově, jeho rodina zde měla zasilatelství. Po studiích působil jako obchodní cestující v Československu, v Německu, několikrát také navštívil USA.

Petr Šraier

Suplujeme za Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Každý rok dostáváme dotaci z Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které využíváme pro cesty školní mládeže do Terezína.

Letos nám ministerstvo oznámilo, že nedostaneme vůbec nic. A tak jsme se odvolali. K vedoucímu Odboru základního vzdělání a mládeže a kopii dopisu jsme poslali předsedovi Senátu PČR, předsedovi Poslanecké sněmovny PČR a ministru školství, mládeže a tělovýchovy:

Vážený pane,
takřka 76 let po skončení 2. světové války zase narůstá v Evropě, a také v České republice, antisemitismus.

Každý slušný člověk by tomu měl bránit. A není lepší obrana než účinná prevence, do níž rozhodně patří organizování a financování cest školní mládeže do Terezína, místa, kde hrůzná likvidace židovského obyvatelstva začala a kde profesionální pedagogové, na základě programu vypracovaného společně Památkem Terezín a Terezínskou iniciativou, mládeži tuto dobu přibližují. Terezínská iniciativa je spolek lidí, kteří prošli Terezínem a dalšími koncentračními tábory v období 60. a jejich přímých potomků. Tito lidé také často návštěvy škol v Terezíně osobně doprovázeli a vyprávěli o svých krutých zážitcích.

Takto už téměř 30 let zajišťuje Terezínská iniciativa činnost, která by měla spadat do náplně práce škol, a tím pádem i Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Přesto v prvních letech dopravu škol do Terezína financovali přeživší holocaust z vlastních skromných zdrojů, což už je samo o sobě paradox.

Počet škol však narůstal a vlastní zdroje došly. Proto jsme byli nuceni se obrátit na MŠMT se žádostí o grant.

Grant, který už od r. 1999, tj. 22 let, poskytuje MŠMT, tak pomáhal zajistit výchovu mladé generace, jak čelit antisemitismu a rasismu.

Pro rok 2021 byla žádost o grant však zamítnuta. Bohužel, informace o zamítnutí s termínem možného podání odvolání do 3 dnů datovaná 8. 3. 2021 nám byla doručena až 31. 3. 2021.

27. ledna letošního roku se konalo v Senátu PČR tradiční vzpomínkové setkání na Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti, on-line televizním vysíláním ČT24.

Zazněla tam i tato slova:

„Zároveň také chci vyjádřit úctu a poděkovat. Chci vyjádřit úctu a poděkovat všem přeživším, kteří dnes překonali bolest svého nitra a předávají své zážitky, své zkušenosti, které zažili v různých koncentračních táborech, ostatním. Zejména těm mladým. Je to velmi důležité a konají velikou, obrovskou a záslužnou práci. A já jim za to velmi děkuji...“

„... A tak se dostávám k závěru, ke známé větě, že zlu k vítězství stačí, aby slušní lidé nedělali nic. A proto prosím všechny z vás, kteří ještě nevyvíjíte žádnou činnost, která směřuje k tomu, abychom si svoji historii zapamatovali, přestaňte, prosím, dělat nic a začněte alespoň maličko dělat něco.“

Miloš Vystrčil, předseda Senátu Parlamentu ČR

„Opět se zde setkáváme, abychom uctili památku obětí holocaustu. Svět je o rok starší. Ale bohužel není moudřejší. Není lepší. Není lidštější.“

„Holocaust zůstává trvalým mementem. Mezi zákony, které dal Hospodin Mojžíšovi, je i závazek důsledně bojovat proti zlu: „Musíš vyhladit Amálekovu památku pod nebem. Nezapomeň!“

Ano, jako lidské bytosti jsme zavázáni nedovolit tomu zlému v nás, aby vítězilo. Nikdy a nikde.

NEZAPOMENEME!“

Radek Vondráček, předseda Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR

„Je 27. leden, výroční den osvobození Osvětimi, tohoto největšího vyhlazovacího a koncentračního tábora, který se stal symbolem smrti a zla. Den věnovaný památce obětí holocaustu a snaze předcházet zločinům proti lidskosti.“

Byla jsem požádána, abych zde k dnešnímu dni promluvila za nás, pamětníky holocaustu. “ ...

„Jak se dá předcházet zločinům proti lidskosti?“

Co tedy můžeme? Co zůžeme? Při vši skepsi nezbyvá než jediné: nevzdávat to! Proti zlu je nutno bojovat neustále a pokud možno v jeho počátcích. Každý na svém místě může nějakým malým činem tomu boji se zlem napomoci. Už před 2 000 lety nabádal jeden myslitel, který vzešel ze židovského národa, hebrejským jménem Jehošua, Ježíš: „Buďte dobří, ale nedejte se přemoci zlem!“ A ještě jiný, moudrý rabin Hillel, jen o pár let dříve říkal, jak je psáno v Kniže Moudrosti otců: „Když ne já – tak kdo, a když ne teď – tak kdy?“

Kdybychom si tyto dvě poučky všichni uvědomili a podle toho se řídili, snad by to přece pomohlo udělat svět aspoň trochu lepším...“

Michaela Vidláková, bývalá vězeňkyně terezínského ghetta

I když není jasné, nakolik bude možno v souvislosti s pandemií letos grant plně využít, doufáme, že alespoň zčásti budou zájezdy v roce 2021 přece jen možné, a opravdu by nebylo v dnešní době záhodno tuto část výchovy mládeže zlikvidovat. Zdůrazňujeme to, co jsme uvedli v žádosti o grant, že **dokud nebyla financována doprava do Památníku Terezín, školy na tyto vzdělávací zájezdy nejezdily téměř vůbec** a lze očekávat, že totéž by se stalo, pokud by požadovaný grant byl zrušen.

Pevně věříme, že přehodnotíte rozhodnutí MŠMT a poskytnete nám dotaci stejně jako v minulých letech. Rozhodně ji plně využíváme pro dobrou věc!

31. 3. 2021

PhDr. Michal Stránský, předseda Terezínské iniciativy

Jak vyplnit čas nejen v době corona-epidemie

Libuše Salomonovičová, Ostrava

Začnu od své osoby. Když jsem před 28 lety odcházela do starobního důchodu, dala jsem si za cíl vyplnění volného času zpracováním genealogického soupisu židovské komunity v Ostravě a jejím okolí od druhé poloviny 19. století do 2. světové války. Co mne k tomu vedlo?

Od doby 2. světové války Ostrava hodně změnila svou tvář. Není to již malé město. Růstem poválečného těžkého průmyslu se rozrostla nejen rozlohou, počtem obyvatelstva, ale i novými sídlišti, která obklopují staré historické centrum města.

Definitivně se ztratily rozmanité malé obchody i velké obchodní domy, hostince, kavárny, cukrárny, nad nimiž na vývěsních štítech jsme čítali jména Borger, Bachner, Löwy atd., a s nimi i jejich majitelé s celými rodinami. Zmizeli naši židovští sousedé v koncentračních táborech na území Polska, Německa a ti, kteří unikli holocaustu, odešli do různých zemí světa.

Ještě dnes staří obyvatelé Ostravy říkají, že nakupují u Bachnera, nebo u Borgera, hrušovští rodáci na svých setkáních se orientují ve své obci tak, že říkají, že bydlel u Katze,

Knöpfelmachera, nebo v „Schanzerovci“. Málokdo ví, kdo byli nositeli těchto jmen a sotva se najde někdo ve městě, kdo pamatuje jejich tvář.

Židovské matriky byly většinou v době 2. světové války zničeny, a tak základní informace bylo nutno hledat ve sčítacích operátech od roku 1890, školních matrikách, živnostenských listech, domovských kartách, v pozůstalostních spisech a dalších archiváliích, uložených v městských nebo zemských archivech. I noviny, vydávané v této době, poskytují informace nejen o sňatcích a úmrtích v rodinách, ale také bohaté inzeráty nám ukazují, čím se naši předci mnohdy živili. Dnes nám to usnadňuje internet, na kterém najdeme hodně z uvedených archiválií dostupných.

Někdo si řekne, k čemu to slouží. Když pomíneme praktickou stránku věci, kterou využívají zejména

archivy, úřady zabývající se majetkem nebo občanstvím, jsou to historici, studenti píšící své diplomové práce na téma židovské historie. Pro mne jsou nejdůležitější skupinou potomci těchto rodin, hledající své kořeny. Ti pomáhají doplnit scházející informace, které se v archivech nenacházejí a poskytnutím kopie fotografie členů rodiny dávají těmto jménům tvář.

Jako příklad mohu uvést „Kroužek Ostraváků“ v Kingstonu u Londýna, který již léta sdružuje potomky židovských rodin Ostravy a okolí, roztroušené po všech kontinentech. Vydává svůj časopis, který si můžete prohlédnout na internetu <https://kingstonostravacircle.org/>. A vydali již dvě knihy, jednu o historii židovské obce, druhou o nejstarších rodinách v regionu.

Zkuste i vy vyplnit stávající čas, kdy žijeme omezení ve svých příbýtcích, abyste zpracovali alespoň svoji rodinu a její přátele. Co říci na závěr?

Vilém Závada: Polní kvítí

*Mé jméno není na plakátech,
ani nehraji na pódiu.
Chodívám v obyčejných šatech,
jak obyčejní lidé žiju,*

*však hrdě vyzírá z mých rysů,
z mých očí hledí nezmenšena
ta moc neznámých statisíců,
ta sláva lidí beze jména.*

Blahopřejeme

paní RUTH REISEROVÉ do USA. 11. dubna oslavila 95. narozeniny.

Zároveň gratulujeme VĚŘE SEMERÁDOVÉ k 70. narozeninám, které oslavila 29. dubna.

VŠECHNO NEJLEPŠÍ OBĚMA!

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Telefon: 222 310 681, 601 122 818, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.
Redakční rada: Tamara Pavlíčková, Michal Stránský, Michaela Vidláková

Bankovní účet: v CZK: 59433011/0100.
Číslo 105 vyšlo v květnu 2021.

MK ČR E 10779